

สถานการณ์และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ
เทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์

The Status and Development Approach Life Quality Older Person of
Khuean Ubolratana Municipality

ภูมิจิตร วงศ์สถิตย์¹

สุมนต์ สกลไชย²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ จำนวน 210 คน และสนทนากลุ่มผู้บริหารเทศบาลและผู้นำชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์มีความต้องการงานให้มีรายได้ ทำงานช่วยเหลือสังคม ให้มีบริการดูแลสุขภาพถึงบ้าน ให้มีกิจกรรมทางศาสนา ให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ และให้มีเงินสงเคราะห์เพิ่มขึ้น ดังนั้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควรมีบริการดูแลสุขภาพที่บ้าน รับส่งไปสถานพยาบาล การจัดหาแว่นสายตา การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพจิตใจ จัดโครงการทัศนศึกษาศาสนสถาน จัดกิจกรรมอบรมธรรมะ ส่งเสริมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ จัดอบรมความรู้สำหรับผู้สูงอายุ แต่งตั้งผู้สูงอายุเป็นคณะกรรมการต่างๆ ควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามอาคารสถานที่ราชการ สำรองและซ่อมแซมบ้าน ปรับปรุงสวนสาธารณะ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจหรือออกกำลังกาย รวมทั้งการฝึกอบรมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ และการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุ

Abstract

The purpose of this paper is to study the situation for improving the quality of life of senior citizens in Khuean Ubolratana Municipality by interviewing 210 people, as well as through focus groups with executives of the municipality and community leaders. The findings of the study show that senior citizens in the area need to: 1) earn a living; 2) contribute to society; 3) receive health services at home; 4) participate in religious activities; 5) have a forum for exchange of

¹ นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

learning and experiences; 6) have facilities for senior citizens; and 7) receive more financial aid or monthly allowance. Therefore, to improve the quality of life of senior citizens, the following are suggested: 1) health checks at home; 2) transportation to and from hospitals; 3) glasses for those who have visibility problems; 4) mental health activities; 5) religious study visits and activities; 6) senior citizen activities organized and provided. Moreover, senior citizens should be encouraged to join committees for various purposes. Furthermore, devices assisting senior citizens should be installed or provided at government facilities. Finally, recreational areas, occupational training, and learning activities should be provided for them.

คำสำคัญ: สถานการณ์ แนวทางการพัฒนา คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

Keyword: Status, Development Approach, Quality Older Person

บทนำ

วิวัฒนาการด้านการแพทย์ในรักษาผู้ป่วยในปัจจุบันของประเทศไทยมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้จำนวนอัตราการตายของประชากรลดจำนวนลง มีช่วงอายุขัยเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการศึกษาขนาดและแนวโน้มของประชากรสูงอายุจากสำมะโนประชากรประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2503 จนถึง พ.ศ.2543 และการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2543 ถึง พ.ศ.2573 พบว่า ในปี พ.ศ. 2552 ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็น 7 เท่าตัวหรือประมาณ 7.6 ล้านคนเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2503 ที่มีขนาดประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีเพียง 1.5 ล้านคนหรือประมาณร้อยละ 5.4 ของประชากรทั้งหมดเท่านั้น ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ปี พ.ศ.2552 เป็นปีที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย (Aging Society) อย่างสมบูรณ์ ซึ่งหมายถึงประเทศไทยมีผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และมีการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยว่าอีกประมาณ 15 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ.2568 จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 14.9 ล้านคนหรือคิดเป็น 2 เท่าของประชากรสูงอายุในปี พ.ศ.2552 และในปี พ.ศ.2573 จะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 17.8 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 25 (ประมาณ 1 ใน 4) ของประชากรไทยทั่วประเทศ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และศิริวรรณ ศิริบุญ, 2553)

ดังนั้นประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปหรือที่เรียกว่า ผู้สูงอายุ ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นในแต่ละปี จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก เพราะอาจเป็นพลังที่จะนำมาซึ่งการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคมจากความรู้ประสบการณ์ ความชำนาญที่มีอยู่ และความหลากหลายอื่น ๆ ที่หาไม่ได้ในกลุ่มอายุอื่น แต่ในอีกทางหนึ่งสิ่งที่มาพร้อมกับสภาวะการณของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นก็คือปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่ตามมา เช่น ปัญหาโรคของความเสื่อมและโรคเรื้อรังในคนชราที่จะเพิ่มมากขึ้น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาขาดคนดูแล เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายในสังคมจะต้องดำเนินการเตรียมความพร้อมให้สามารถรับมือกับปัญหาได้อย่างทันทั่วทั้งและมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุเอง ครอบครัว พร้อมทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในดำเนินงานให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นภารกิจและหน้าที่หนึ่งตามกฎหมายที่กำหนดไว้ของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐรูปแบบหนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาสถานการณ์ของผู้สูงอายุเพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ ประกอบกับผู้ศึกษาในฐานะบุคลากรที่ปฏิบัติงานของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งมีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาในด้านต่างๆ ของหน่วยงานได้ตระหนักว่าผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและสำคัญยิ่งต่อสังคมและครอบครัวสมควรได้รับการเหลียวแลยกย่อง และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งที่จะสำรวจคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ เพื่อที่จะนำไปสู่การหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาสถานการณ์และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ในครั้งนี้ เป็นการศึกษากลุ่มผู้สูงอายุ ชาย หญิง ที่อาศัยหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จำนวนผู้สูงอายุ 210 คน

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการการศึกษาสถานการณ์และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อทราบถึงความต้องการ และความคาดหวังของผู้สูงอายุ และนำไปสู่การแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดียิ่งขึ้น โดยการใช้แนวคิดการจัดลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ ตามทฤษฎีของมาสโลว์ นำมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับลำดับขั้นความต้องการของผู้สูงอายุโดยทั่ว ๆ ไป ตามแนวคิดในการจัดสวัสดิการสังคมให้ผู้สูงอายุ ภายใต้นโยบายและมาตรการผู้สูงอายุระยะยาว (พ.ศ.2534-2554) เพื่อให้การวางแผนทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอยู่บนพื้นฐานของปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง อย่างเป็นธรรม และครอบคลุม

แนวคิดการจัดลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์ มนุษย์มีกลุ่มความต้องการ 2 ประเภท คือ ความต้องการเพื่อความพร่อง และความต้องการเพื่อความก้าวหน้า ความต้องการเพื่อความพร่อง ผลักดันได้มากกว่าความต้องการเพื่อความก้าวหน้า ความต้องการทั้งสองมีขั้นตอนก้าวไปตามลำดับ อาจยกเว้นสำหรับการสร้างสรรค์บุคคล (Creative people) การจัดลำดับความต้องการของบุคคลไว้ 5 ขั้นตอน เรียกว่า Maslow's Hierarchy of Human Needs (Maslow, 1970 อ้างถึงใน ปรียพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2529)

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ ความต้องการด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ทั้งนี้รวมถึงความต้องการทางเพศด้วย

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need) เป็นการต้องการแสวงหาความปลอดภัยจากสังคม จากสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรับ ความคุ้มครองจากผู้อื่น

3. ความต้องการความรัก (Love or Belonging Need) ในผู้สูงอายุความรู้สึกจะย้อนกลับไปเหมือนเด็กเล็ก ต้องการผู้สนใจห่วงใย เอื้ออาทร ต่อท่าน การต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม มีส่วนร่วมรับรู้ และต้องการมีกลุ่มเพื่อนที่คุยกันและเข้าใจกันเอง

4. ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Need) ผู้สูงอายุต้องการบุตรหลานเคารพ เชื้อพียงและต้องการให้สังคมเห็นคุณค่าว่าท่านยังมีศักยภาพในฐานะที่ท่านเป็นผู้มีประสบการณ์ที่ยาวนาน หากความต้องการนี้ได้รับการตอบสนองจากครอบครัวและสังคม ผู้สูงอายุจะมีความภูมิใจในเกียรติ และศักดิ์ศรี และผู้สูงอายุมีความรู้สึกถึงความสำคัญของตนเอง

5. ความต้องการสำเร็จในชีวิต (Self – Actualization Need) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดในชีวิตคน เป็นความต้องการที่เกี่ยวกับการทำงานที่ตนเองชอบ หรือต้องการจะเป็นมากกว่าที่เป็นอยู่ คือเป็นความต้องการ การเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ ความสำเร็จของผู้สูงอายุในขั้นตอนนี้ นอกจากจะเกี่ยวกับตนเองแล้ว ยังมองความสำเร็จของบุตรหลาน เพราะท่านสั่งสอนอบรม ดูแลบุตรหลานจนประสบความสำเร็จ ย่อมหมายถึงความสำเร็จของตนเองอย่างยิ่งใหญ่และภาคภูมิใจอย่างสูง

ตามแนวคิดในการจัดสวัสดิการสังคมให้ผู้สูงอายุ ภายใต้นโยบายและมาตรการผู้สูงอายุระยะยาว (พ.ศ.2534-2554) เพื่อให้การวางแผนทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอยู่บนพื้นฐานของปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง อย่างเป็นธรรม และครอบคลุม โดยมีสาระสำคัญของงานนโยบาย 8 ประการ ดังนี้ (คณะทำงานพิจารณานโยบายและมาตรการหลักเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ, 2535 อ้างถึงใน ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2540)

1. ส่งเสริมและให้บริการการเรียนรู้ต่างๆ ที่จะทำให้ผู้สูงอายุ รู้จักการปรับตัว การดูแลสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค และการออกกำลังกายที่ถูกต้อง รวมทั้งให้มีความสามารถที่จะดำรงชีวิตในบั้นปลายอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

2. ให้มีบริการพื้นฐาน และสวัสดิการทางสังคม ตลอดจนการสงเคราะห์ด้านต่างๆ ตามความต้องการ และจำเป็นอย่างเพียงพอแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย และไม่มีผู้อุปการะ

3. สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานตามกำลังความถนัด ความสามารถและประสบการณ์ได้ถ่ายทอดประสบการณ์และความชำนาญให้แก่ชนรุ่นหลัง รวมทั้งได้ทำประโยชน์อื่นๆ แก่สังคม

4. ส่งเสริมลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ในครอบครัวแบบสังคมไทยเดิม รวมทั้งเสริมสร้างค่านิยมในการให้ความเคารพและกตัญญูแก่ผู้สูงอายุ

5. สนับสนุนให้สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่คุณธรรมและคุณธรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางจิตใจโดยเฉพาะแก่ผู้สูงอายุได้

6. ส่งเสริมให้และสนับสนุนให้ชุมชนและภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการและบริการแก่ผู้สูงอายุ และให้โอกาสผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้สูงอายุและสังคม

7. สนับสนุนให้มีการผลิต และพัฒนาบุคลากร สำหรับดูแลรักษาและการให้บริการผู้สูงอายุ

8. ให้มีการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย ติดตาม และประเมินผลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ระเบียบในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เริ่มต้นด้วยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ จำนวน 210 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งได้มาวิเคราะห์ผลเพื่อนำเข้าสู่การสนทนากลุ่มผู้บริหารเทศบาลและผู้นำชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาของเทศบาลเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาที่จะนำเสนอต่อไปนี้ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จากผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีช่วงอายุระหว่าง 60-69 ปี

สถานภาพสมรส อาศัยอยู่กับคู่สมรสและบุตร จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพรับจ้าง รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 2,000 บาทซึ่งได้มาจากเบี้ยยังชีพ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมโดยการเป็นกรรมการหมู่บ้าน 2) คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย พบว่า ส่วนใหญ่มีความพอใจในสภาพร่างกายของตนเอง มีความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันและออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านเองได้ มีการออกกำลังกายทุกวันด้วยการเดิน มีโรคประจำตัวส่วนมากเป็นโรคความดันโลหิตลดลงมาโรคภูมิแพ้ มีปัญหาสุขภาพด้านสายตาไม่ดีและโรคเรื้อรังได้แก่โรคมะเร็ง โรคเก๊าท์ ลักษณะการเข้ารับการรักษาส่วนมากเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล หลาย ๆ เดือนไปครั้ง ค่าใช้จ่ายในการรักษาใช้บัตรทอง 3) คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ พบว่า ส่วนใหญ่พอใจสภาพจิตใจของตนเอง ไม่มีอาการรู้สึกหงุดหงิด รำคาญใจ ไม่เคยรู้สึกทำอะไรไม่ได้เลยเพราะประสาทตึงเครียด ไม่เคยรู้สึกมีความวุ่นวายใจ ไม่เคยรู้สึกไม่อยากพบปะผู้คน ไม่เคยรู้สึกปวดหัวข้างเดียวหรือปวดบริเวณขมับทั้ง 2 ข้าง ไม่เคยรู้สึกไม่มีความสุขและเศร้าหมอง ไม่เคยรู้สึกหมดหวังในชีวิต ไม่เคยรู้สึกว่าชีวิตตนเอง ไม่เคยกระวนกระวายอยู่ตลอดเวลา ไม่เคยรู้สึกว่าตนเองไม่มีสมาธิ รู้สึกเปลี่ยวไม่มีแรงจะทำอะไร เป็นครั้งคราว ไม่เคยเสี่ยงเล่น ปากสั้นหรือมือสั้น เวลาไม่พอใจ ไม่เคยปวดหรือเกร็งกล้ามเนื้อบริเวณท้ายทอย หลัง หรือไหล่ ไม่เคยตื่นเต้นง่ายกับเหตุการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ไม่เคยรู้สึกกังวลใจเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาของตัวเองที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่เคยรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกทอดทิ้ง รู้สึกว่าชีวิตมีความหมายและมีคุณค่าต่อท่าน บุตรหลาย คน และคนอื่นๆ เป็นบ่อยๆ มีเพียงอาการปัญหาอันไม่หนักเพราะคิดมากหรือกังวลใจ เป็นครั้งคราว 4) คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่ ได้รับการดูแลเอาใจใส่ดีจากสมาชิกในครอบครัว ต้องพึ่งพาสมาชิกในครอบครัว มีมิตรสหาย หรือเพื่อนบ้านที่มีปฏิสัมพันธ์ เป็นประจำ มากกว่า 10 คนขึ้นไป ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน อย่างดี ได้ให้การช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่เดือดร้อน ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่ ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมของวัด 5) คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม พบว่า ส่วนใหญ่พอใจกับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว มีสภาพที่อยู่อาศัยมั่นคงปลอดภัยดี มีระบบสาธารณสุขปลอดภัยสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ใช้บริการ วัด/ศาสนสถาน แล้วรู้สึกสบายใจ คลายเครียด 6) คุณภาพชีวิตด้านความสามารถในการทำงาน พบว่า ส่วนใหญ่มีความสุขในการทำงาน

และอยากมีงานทำอย่างเต็มที่ เพื่อต้องการรายได้ เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเพื่อต้องการทำงานช่วยเหลือสังคม

ประเด็นที่ 2 แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานด้านบริการให้แก่ผู้สูงอายุที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่เทศบาลมอบให้และผู้สูงอายุเป็นฝ่ายรับเพียงอย่างเดียว โดยขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ตั้งแต่ระดับนโยบาย การวางแผน และระดับบริหาร ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จึงควรเป็นการเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ดำเนินการ (เทศบาล) กับผู้รับบริการ (ผู้สูงอายุ) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุนั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่การเสนอปัญหา การเสนอแนวทางพัฒนา การตัดสินใจเลือกแนวทางพัฒนา การร่วมดำเนินการ ตลอดไปจนถึงการร่วมติดตามและประเมินผลการพัฒนา ซึ่งแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

แนวทางการพัฒนาด้านร่างกาย เทศบาลควรมีบริการตรวจสุขภาพถึงบ้าน ผู้สูงอายุ มีบริการรับส่งผู้สูงอายุที่เดินทางไปสถานพยาบาล และจัดหาแว่นสายตาไว้บริการผู้สูงอายุที่มาใช้บริการต่างๆ

แนวทางการพัฒนาด้านจิตใจ เทศบาลควรมีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพจิตใจสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะการจัดทำโครงการทัศนศึกษาศาสนาสถาน และควรจัดกิจกรรมอบรมธรรมะให้กับผู้สูงอายุ

แนวทางการพัฒนาด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ควรส่งเสริมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ ควรจัดให้มีการอบรมความรู้สำหรับผู้สูงอายุ และควรมีการแต่งตั้งผู้สูงอายุเป็นคณะกรรมการต่างๆของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์

แนวทางการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในบริเวณสถานที่ราชการ ควรมีการสำรวจและซ่อมแซมบ้านให้แก่ผู้สูงอายุ และควรเพิ่ม/ปรับปรุงสวนสาธารณะในการพักผ่อนหย่อนใจของผู้สูงอายุ

แนวทางการพัฒนาด้านความสามารถในการทำงาน ควรมีการส่งเสริมรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ ฝึกอบรมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ และควรสนับสนุนการให้ผู้สูงอายุให้มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุ

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง สถานภาพ ความต้องการและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ สรุปและอภิปรายผลได้ว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านร่างกาย มีความพอใจในสภาพร่างกายของตนเอง มีความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันและออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านเองได้ มีการออกกำลังกายทุกวันด้วยการเดิน มีโรคประจำตัวส่วนมากเป็นโรคความดันโลหิตสูงลงมาโรคภูมิแพ้ มีปัญหาสุขภาพด้านสายตาไม่ดีและโรคเรื้อรังได้แก่โรคมะเร็ง โรคเก๊าท์ ลักษณะการเข้ารับการรักษาส່วนมากเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล หลาย ๆ เดือนไปครั้ง ค่าใช้จ่ายในการรักษาใช้บัตรทอง

2) ด้านจิตใจ ส่วนใหญ่พอใจสภาพจิตใจของตนเอง ไม่มีอาการรู้สึกหงุดหงิดรำคาญใจ ไม่เคยรู้สึกทำอะไรไม่ได้เลยเพราะประสาทตึงเครียด ไม่เคยรู้สึกมีความวุ่นวายใจ ไม่เคยรู้สึกไม่อยากพบปะผู้คน ไม่เคยรู้สึกปวดหัวข้างเดียวหรือปวดบริเวณขมับทั้ง 2 ข้าง ไม่เคยรู้สึกไม่มีความสุขและเศร้าหมอง ไม่เคยรู้สึกหมดหวังในชีวิต ไม่เคยรู้สึกว่าชีวิตตนเอง ไม่เคยกระวนกระวายอยู่ตลอดเวลา ไม่เคยรู้สึกว่าตนเองไม่มีสมาธิ รู้สึกเพลียไม่มีแรงจะทำอะไร เป็นครั้งคราว ไม่เคยเสียงสั่น ปากสั่น หรือมือสั่นเวลาไม่พอใจ ไม่เคยปวดหรือเกร็งกล้ามเนื้อบริเวณท้ายทอย หลัง หรือไหล่ ไม่เคยตื่นตื่นง่ายกับเหตุการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ไม่เคยรู้สึกกังวลใจเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาของตัวเองที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่เคยรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกทอดทิ้ง รู้สึกว่าชีวิตมีความหมายและมีคุณค่าต่อท่าน บุตรหลาย คน และคนอื่น ๆ เป็นบ่อยๆ มีเพียงอาการปัญหานอนไม่หลับเพราะคิดมากหรือกังวลใจ เป็นครั้งคราว

3) คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนใหญ่ ได้รับการดูแลเอาใจใส่ดีจากสมาชิกในครอบครัว ต้องพึ่งพาสมาชิกในครอบครัว มีมิตรสหาย หรือเพื่อนบ้านที่มีปฏิสัมพันธ์ เป็นประจำ มากกว่า 10 คนขึ้นไป ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน อย่างดี

ได้ให้การช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่เดือดร้อน ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่ ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมของวัด

4) คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม ส่วนใหญ่พอใจกับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว มีสภาพที่อยู่อาศัยมั่นคงปลอดภัย มีระบบสาธารณูปโภคครบ พอใจสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ใช้บริการ วัด/ศาสนสถาน แล้วรู้สึกสบายใจ คลายเครียด

5) คุณภาพชีวิตด้านความสามารถในการทำงาน ส่วนใหญ่มีความสุขในการทำงานและอยากมีงานทำอย่างเต็มที่ เพื่อต้องการรายได้ เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเพื่อต้องการทำงานช่วยเหลือสังคม

ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของจารุ มิตรราช (2553) ที่ได้ศึกษา การดำเนินงานตามมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีความเสื่อมถอยตามสภาพ มีกำลังลดลง เชื่องช้า เป็นผู้สมควร ได้รับการอุปการะ เป็นผู้ที่มีโรคควรได้รับความช่วยเหลือ ได้รับการดูแลเอาใจใส่ดีจากสมาชิกในครอบครัว ต้องพึ่งพาสมาชิกในครอบครัวอย่างมาก มีมิตรสหาย หรือเพื่อนบ้านที่มีปฏิสัมพันธ์ เป็นประจำ มากกว่า 10 คนขึ้นไป ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านอย่างดี ได้ให้การช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่เดือดร้อนอย่างมาก ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่

ประเด็นที่ 2 แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ สรุปและอภิปรายผลได้ว่า การดำเนินงานด้านบริการให้แก่ผู้สูงอายุที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันควรเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ดำเนินการ (เทศบาล) กับผู้รับบริการ (ผู้สูงอายุ) โดยต้องเริ่มตั้งแต่การเสนอปัญหา การเสนอแนวทางพัฒนา การตัดสินใจเลือกแนวทางพัฒนา การร่วมดำเนินการ ตลอดจนไปจนถึงการร่วมติดตามและประเมินผลการพัฒนา ซึ่งแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย 1) แนวทางการพัฒนาด้านร่างกาย เทศบาลควรมีบริการตรวจสุขภาพถึงบ้านผู้สูงอายุ มีบริการรับส่งผู้สูงอายุที่เดินทางไปสถานพยาบาล และจัดหาแว่นสายตาไว้บริการผู้สูงอายุที่มาใช้บริการต่างๆ 2) แนวทางการพัฒนาด้านจิตใจ เทศบาลควรมีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพจิตใจสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะการจัดทำโครงการทัศนศึกษาสถาน

และควรจัดกิจกรรมอบรมธรรมะให้กับผู้สูงอายุ 3) แนวทางการพัฒนาด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ควรส่งเสริมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ ควรจัดให้มีการอบรมความรู้สำหรับผู้สูงอายุ และควรมีการแต่งตั้งผู้สูงอายุเป็นคณะกรรมการต่างๆของเทศบาลตำบล เชื้อนอุบลรัตน์ 4) แนวทางการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในบริเวณสถานที่ราชการ ควรมีการสำรวจและซ่อมแซมบ้านให้แก่ผู้สูงอายุ และควรเพิ่ม/ปรับปรุงสวนสาธารณะในการพักผ่อนหย่อนใจของผู้สูงอายุ

5) แนวทางการพัฒนาด้านความสามารถในการทำงาน ควรมีการส่งเสริมรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ ฝึกอบรมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ และควรสนับสนุนการให้ผู้สูงอายุให้มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสอดคล้องกับประไพศรี สุทธิจิตวิรกุล (2537) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุในชุมชน โดยชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ผู้นำชุมชนประชาชนทั่วไป และผู้สูงอายุมีศักยภาพในการร่วมทำกิจกรรมของศูนย์บริการผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมในกลุ่มและชุมชน ลักษณะการจัดกิจกรรมของศูนย์บริการผู้สูงอายุควรจัดให้ตรงกับปัญหาความต้องการและสภาพที่เป็นอยู่ของผู้สูงอายุในชุมชน โดยเริ่มจากสภาพที่เขาเป็นอยู่

เอกสารอ้างอิง

จารุ มิตรราช. (2553). การดำเนินงานตามมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาอิสระปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประไพศรี สุทธิจิตวิรกุล. (2537). ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุในชุมชน โดยชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2529). จิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: สหมิตรออฟเซต.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ ศิริวรรณ ศิริบุญ. (2553). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.
2552. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. (2540). การเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ รายงานวิจัย
เรื่อง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย. งานวิจัยร่วมระหว่าง
มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
กรุงเทพฯ: บริษัท แอล.ที.เพรส. จำกัด.